

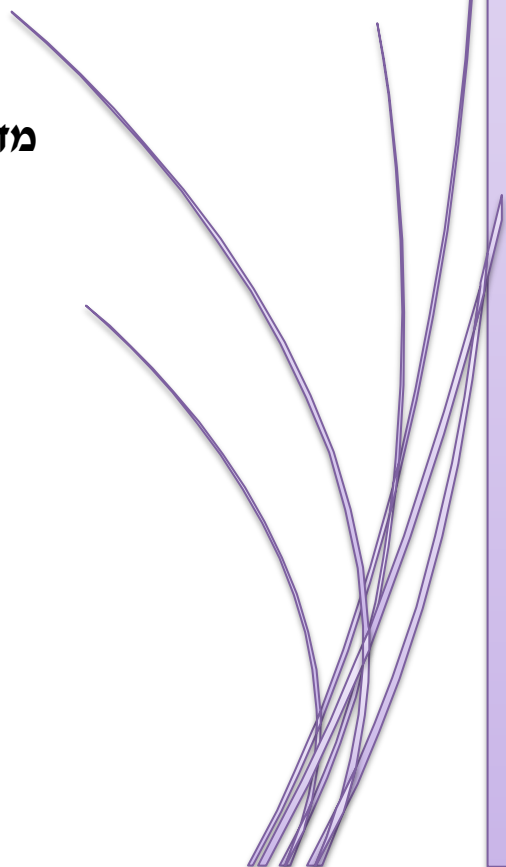
הצהרות עבאס והכרתו במדינת ישראל מדינה יהודית

ינואר 2022

נייר עמדה

היחידה למדיניות- מדה אל-כרמל

מדה אל-כרמל

במהלך השתתפותו ב"וועידת ישראל לעסקים", שארגן העיתון "גלובס" בדצמבר 2021, אמר מנסור עבאס כי "מדינת ישראל נולדה כמדינה יהודית וכך היא תישאר", והוסיף, "אנחנו מציאותיים, ואני לא רוצה להשלות אף אחד. השאלה אינה מהי זהות המדינה, אלא מה מעמדם של האזרחים הערבים".¹ עמדתו זו של עבאס לא חדשה, שכן הוא הצהיר בריאיון קודם לאתר "כל אל-ערב" בסוף נובמבר 2021, כי "ישראל היא מדינה יהודית, אם נרצה או לא, והשאלה היא מה מעמד האוכלוסייה הערבית במדינה".² החידוש בהצהרותיו של עבאס בכנס גלובס הוא בכך שהן נאמרו מעל במה ישראלית והופנו בעיקר לציבור הישראלי יהודי. נדמה שעבאס שאב עידוד מכך שהצהרתו באתר "כל אל-ערב" לא זכתה לתגובות נוקבות, ולכן לא היסס לחזור על אותה ההצהרה ואף להוסיף כי ישראל תישאר מדינה יהודית.

נייר עמדה זה עוסק בהצהרותיו של עבאס בנושא המדינה היהודית, וטוען כי הצהרות אלו הן חסרות תקדים בחומרתן מבחינת הפגיעה האפשרית שהן עלולות להסב לזכויותיהם ולדרישותיהם של כל הפלסטינים באשר הם, ובעיקר לפלסטינים בישראל. אמירות אלו מחזקות את טענות המפלגות הציוניות, ובעיקר של מפלגות הימין. הן מבטאות שינוי מסוכן בעמדת רע"מ כלפי מהות המדינה, ומסמלות את תחילתו של סדק בקונצנזוס הפלסטיני, הקורא לשנות את מעמדם הפוליטי הקולקטיבי ולהפוך את ישראל למדינה דמוקרטית: מדינת כל אזרחיה או לדמוקרטיה הסכמית, שהוצג במסמכי החזון שפורסמו בשנת 2007.

כניעה לדרישות המפלגות הציוניות

הדיון בהגדרת מדינת ישראל כ"יהודית ודמוקרטית" יצר מחלוקת ועורר דיון מעמיק באקדמיה הישראלית והבין-לאומית. אקדמאים פלסטינים וישראלים ביקורתיים הבהירו שאין לראות במשטר בישראל משטר דמוקרטי "נורמלי" מפני שהוא מעניק זכויות יתר לאזרחים היהודים, ומונע זכויות בסיסיות וקולקטיביות מן האזרחים הערבים. במקום זאת הציעו להגדיר את המשטר בישראל "אתנוקרטית", המשרתת את ענייניה של הקבוצה היהודית בלבד. אחרים מתארים את המשטר בישראל כמקרה של "קולוניאליזם פנימי" או

¹ ערב 48. (2021, 21 בדצמבר). מנסור עבאס מאמץ את "חוק הלאום": ישראל מדינה יהודית ותישאר כך. [ערב 48](#). [בערבית] פרץ, גד. (2021, 21 בדצמבר). מנסור עבאס: "מדינת ישראל היא מדינה יהודית וככה היא תישאר. השאלה היא מה המעמד של אזרח ערבי". [גלובס](#).

² כל אל-ערב. (2021, 24 בנובמבר). ישראל מדינה יהודית אם רצינו זאת או לא, אני אזרח שרוצה את כל הזכויות. [כל אל-ערב](#). [בערבית]

"קולוניאליזם התיישבותי", שהוקם על חורבן העם הפלסטיני ופועל באופן שיטתי למחות את ההיסטוריה ולהחליף את הנרטיב שלו.

ההתנגדות לסתירה בין שני התארים בצירוף "יהודית ודמוקרטית" ממלאת בשני העשורים האחרונים תפקיד חשוב במאבק הפלסטינים בישראל למען שוויון. סתירה זו מוכיחה באופן יומיומי כי מדובר בגזענות מבנית וממוסדת הנובעת מהיות המדינה מדינה יהודית. עליונות זו עוגנה בחוק הלאום, אשר בא לעגן את אופייה של המדינה בחוק יסוד ולמנוע כל ניסיון לשנות את מהות המשטר מ"יהודית ודמוקרטית" למשטר דמוקרטי שוויוני.

כאמור, הצהרת עבאס חסרת תקדים בחומרתה, גם אם הוא לא הראשון ולא היחיד שביטא תפיסה זו, והיא משקפת שינוי מרחיק לכת בעמדת מפלגה ערבית מרכזית כלפי "מדינה יהודית", בהתעלמה מן הדיון הפוליטי, המשפטי והאקדמי. יש בה ניסיון לחתור תחת יסודות המאבק הפלסטיני בישראל ולערער אותם. הצהרת עבאס לא צמחה בחלל ריק, והיא מהווה צעד משלים וישיר להצטרפות רע"מ לקואליציה.

השלכות העתידיות על ההכרה במדינה כיהודית

ההכרה במדינה יהודית אינה בגדר ביטוי חולף או פליטת פה. הממסד הישראלי מתייחס בכובד ראש להצהרה ויראה בה תקדים המכשיר את כפיית אופייה היהודי של המדינה על האזרחים הפלסטינים בישראל וגם על כלל הפלסטינים. לא במקרה שיבח ראש הממשלה בנט את דבריו של עבאס, ותיאר אותו כפוליטיקאי וכמנהיג אמיץ.

הצהרותיו של עבאס יכולות לחזק, במישרין או עקיפין, את התומכים בתורת "קיר הברזל". הימין יטען כי הצליח לחלץ הכרה ביהדותה של המדינה מנציגם של האזרחים הפלסטינים, בזכות יישומה של תורת "קיר הברזל", חקיקת חוק הלאום והלחץ על האזרחים הפלסטינים, בלי להיענות לדרישותיהם לשוויון לאומי ואפילו בלי להעניק להם שוויון אזרחי בסוגיות הנוגעות לחיי היומיום.

ההצהרות יעודדו את הזרמים הציוניים בכלל, ואת הימניים והגזעניים בפרט בישראל, ביחוד לאחר חקיקת חוק הלאום, יספקו לגיטימציה לגזענות והאפליה כלפי האזרחים הפלסטינים, יחזקו את ההגמוניה במרחב הציבורי ובמשאבים, את הדיכוי ואת ההדרה, בתמורה להקלות שוליות בסוגיות אזרחיות כלכליות.

הצהרה זו יכולה לשמש מודל למדיניות ישראל בשטחים הכבושים. הימין יטען כי מדיניותו וגישתו לחיזוק וביסוס הכיבוש והתנחלויות נכונות ויעילות ויכולות להבטיח את האינטרסים הישראליים, ללא שום ויתור לפלסטינים או הכרה בזכותם להגדרה עצמית ולעצמאות.

הצהרותיו של עבאס הושמעו אחרי שחוק הלאום, המקבע את משמעויות יהדות המדינה בחוק יסוד, חוקק ויושם. הכרה זו פירושה: השלמה עם תוכנו של חוק הלאום, לרבות ביטול מעמדה של השפה הערבית, ייחוד המרחב הציבורי והקרקעות; קבלת ישראל כפי שהיא בלי להגדיר את גבולותיה ובלי להכיר בעוול ההיסטורי כלפי העם הפלסטיני; הסכמה עם הטענה שהזכות להגדרה עצמית שמורה ליהודים בלבד.

ההכרה ביהדותה של ישראל מצמצמת את האפשרויות ללחוץ על ישראל בזירה הבינלאומית ולבקר אותה בדעת הקהל הבינלאומית.

ייתכן שההצהרות הללו הן ביטוי למחיר שמשלמת רע"מ תמורת קבלתה כשחקן לגיטימי בזירה הפוליטית והמפלגתית הישראלית. לקראת הבחירות במרץ 2021, הבהירה רע"מ שהיא מעוניינת להשתלב באופן מלא במשחק הפוליטי הישראלי, ולכן היא מחויבת לקבל את תנאי המפלגות הציוניות, לרבות את תנאי הימין הקיצוני, ובכלל זאת: ויתור על הדרישות הפוליטיות הקולקטיביות של האזרחים הפלסטינים; התמקדות בסוגיות אזרחיות כלכליות; הזנחת סוגיית הכיבוש הישראלי.

בהצהרותיה אלה רע"מ מובילה פרויקט הרואה במערכת הפוליטית בישראל גורם "נורמלי", הסובל מכמה עיוותים ופגמים המונעים שוויון אזרחי. לפיכך נקיטת שיטות פעולה "חדשניות" יכולה לשפר את מצבם הכלכלי-אזרחי של הפלסטינים, אך שיפור זה יישאר זניח ומותנה ברצון הממשלה, כל עוד הוא מנותק משינוי מעמדם הפוליטי-קולקטיבי של הפלסטינים בישראל.

סיכום

אומנם מנסור עבאס הוא לא הפוליטיקאי הערבי היחיד או הראשון שהכיר בישראל כמדינה יהודית. איימן עודה הקדים אותו בריאיון לעיתונאי דני זקן, באומרו כי "ישראל היא מדינה יהודית, זו מציאות, תפקידנו כחברי כנסת הוא לדאוג לזכויות האזרחים הערבים ולהשיג שוויון, כפי שהוכרז במגילת העצמאות של ישראל"³; מצע מפלגת "מען" בראשות מוחמד דראושה (שהתמודדה בבחירות לכנסת ה-24 ב-2021), כלל סעיף מרחיק לכת המכיר בישראל כמדינה יהודית. סעיף זה לא מנע את הצטרפות מפלגת מען לרשימה המשותפת, אם כי ללא שריון לשום מועמד במפלגה. ההכרה בישראל כמדינה יהודית לא זרה לחלק ממרכיבי הרשימה המשותפת. עם זאת, אמירתו של עבאס טומנת בחובה השלכות חמורות על האוכלוסייה הערבית. הצהרותיו של עבאס נתפסו ככניעה לפרויקט הציוני וכהכרה בנרטיב ההיסטורי הציוני, ובכך קוראות לויתור על הנרטיב ההיסטורי הפלסטיני ועל זכויותיו הקולקטיביות של העם הפלסטיני. הדבר מקבל משנה תוקף על רקע העובדה שהצהרות אלה מושמעות לאחר הבהרת משמעות "המדינה היהודית" כפי שהיא מובאת בחוק הלאום.

הממסד הישראלי מפרש את הצהרות עבאס כהיתר להמשיך עם הגזענות ועם האפליה כלפי האוכלוסייה הערבית, לעגן את הנחיתות בחוק ולהסתפק בשיפור מותנה וצנוע בתנאי המחיה ובמצב הכלכלי.

הצהרותיו של עבאס הצטרפו לכמה התבטאויות נוספות שנויות במחלוקת שהשמיע בחודשים האחרונים, כגון אמירתו בריאיון ברשת ב' ש"לא כל המתנחלים אלימים", ותמיכתו בכמה חוקים בכנסת שמטרתם לעוות את ההיסטוריה ולחזק את הנרטיב הציוני, כגון חוק "הנצחת מורשת בן-גוריון". החוקים הללו פוגעים במעמדה של החברה הערבית ומערערים את זכויותיה. הצהרותיו אלה שימשו כר פורה לאירועים האחרונים בנגב ולמאמצי המדינה לנשל את האזרחים הבדווים מאדמותיהם ולייהד את הנגב. גם את ההחלטה להרחיב את תחום השיפוט של היישוב חריש בוואדי ערה, אגב פגיעה באדמות הכפרים הערביים באזור, קשה לנתק מהצהרותיו אלה.

ריבוי ההצהרות הפוגעות באינטרסים של הפלסטינים; הניסיון לרוקן את מאבק הפלסטינים בישראל מן המימד הלאומי-קולקטיבי; הכניעה הפוליטית לקונצנזוס הציוני; היעדר הביקורת על מדיניות הממשלה; והענקת הלגיטימציה למדינה היהודית – כל אלה פועלים יחד לטובת

³ זקן, דני. (2021, 23 בדצמבר). הסערה סביב ההתבטאות של עבאס: הוא לא הח"כ הערבי הראשון שאמר ש"מדינת ישראל יהודית". [גלובס](#).

מאמציו ושאיפתו של הפרויקט הציוני לקבל לגיטימציה מאוכלוסיית הילידים, הלוא היא האוכלוסייה הפלסטינית, אגב קיבוע מעמדה הנחות בחוק. זאת שאיפתן של מפלגות הימין והמרכז, אך במובנים רבים גם של מפלגות השמאל הציוני, בשנים האחרונות, כיוון שהן חשות שהתנאים האזוריים והמקומיים מאפשרים להן לכפות את שאיפותיהן.